

פתרון הבחינה

היסטוריה

קיץ תשע"ח, 2018, שאלון: 22282
מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. חלק מהתשובות הן בנקודות בלבד, על הנבחן לפרט את הדברים.

בשאלון זה שני פרקים. על הנבחן לענות על שתי שאלות – שאלה אחת מכל פרק מן השאלות שהנבחן בוחר לענות, חובה לפחות שאלה אחת שיש בה מקור.

טוטליטריות, נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

פרק ראשון

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 1-3 (50 נקודות)

שאלה 1- מקור – האידיאולוגיה הנאצית ויישומה סעיף א'

שניים מעקרונות האידיאולוגיה הנאצית הבאים לידי ביטוי בקטע הם:

• תורת הגזע:

על פי תורת הגזע, אין שוויון בין בני אדם, והאנושות מחולקת לגזעים עליונים ולגזעים נחותים. לפי תורת הגזע, יש באנושות מלחמה מתמדת בין גזעים חזקים לגזעים חלשים. סופה של מלחמה זאת יהיה בניצחונם של הגזעים החזקים ובשעבוד והכחדה של הגזעים הנחותים. כל בני האדם שייכים לקבוצת גזע מסוימת בעלת תכונות קבועות ובלתי ניתנות לשינוי שעוברות בתורשה מדור לדור. מדובר בתיאוריה גזענית שהשתמשה בהולדת המדע המודרני כדי לשכנע רבים מקרב החברה האירופאית בכלל והגרמנית בפרט.

תורת הגזע מחלקת את בני האדם לשלוש קטגוריות של גזעים: יוצרי תרבות, נושאי תרבות ומחריבי / הורסי תרבות.

- **יוצרי תרבות:** הגזע הארי אליו משתייכים העם הגרמני. לפי האידיאולוגיה הנאצית, כל התרבות האנושית - האמנות, המדע והטכנולוגיה, הם למעשה פרי יצירתם של הגזע הארי. לבני הגזע הארי יש תכונות עליונות מבחינה שכלית, רוחנית וגופנית, ולכן הם אלה שצריכים לשלוט בכל שאר הגזעים.

- **נושאי תרבות:** הגזע הסלאבי (פולנים, רוסים, צ'כים ועוד). עמים אלו נחשבו על פי תורת הגזע לעמים נחותים שנועדו לשרת את הגזע העליון (הארי). נחיתותם נקבעה כיוון שעל פי תורת הגזע הם לא תורמים לתרבות האנושית, אלא רק מחקים את מה שהעמים "יוצרי התרבות" המציאו בעולם. לכן המסקנה "המתבקשת" על פי תורת הגזע, היא שהעמים הסלאביים צריכים להישלט על ידי הגזע הארי.
  - **מחריבי תרבות:** שחורים, צוענים ועמי אסיה נחשבו על פי תורת הגזע להורסי תרבות. הנחותים ביותר מבין גזעים אלו הם היהודים, שלא נחשבו כלל לבני אדם אלא לתת-אדם. היהודים נחשבים לטפילים שכל תכונותיהם שליליות והם חותרים ללא הפסקה להרוס את התרבות האנושית כולה. הם מהווים סכנה לקיום האנושות ולכן יש להכחידם.
- עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע בציטוטים הבאים:**

"הסלאבים... הם משפחת ארנבים ולעולם לא ירחיקו לכת... אם לא ייכפה הדבר עליהם בידי מעמד שליט" – בציטוט זה ישנה התייחסות לגזע הסלאבי כגזע נחות שזקוק לפקודות.

"גזע חדש של על אדם יבטיח את השגשוג והעוצמה וישלוט בהמוני הסלאבים המדוכאים עד אפר" – כאן מתייחס היטלר לעליונותו של הגזע הארי.

- **מרחב מחייה:** על פי האידיאולוגיה הנאצית, הגזע הארי נמצא בתהליך מתמיד של צמיחה והתפתחות ולכן הוא צריך "מרחב מחייה": קרקע נוספת ומשאבים נוספים בהם יוכל להשתמש כדי להמשיך להתפתח. מרחב המחיה המיועד נמצא ממזרח לגרמניה, במקום מושבם של העמים בני הגזע הסלאבי. זכותו של העם הגרמני, כעומד בראש הגזע הארי וכשליט העתידי של העולם כולו, להבטיח לעצמו מרחב מחייה. כך יוכל למצוא הגזע הארי את מקורות המזון וחומרי הגלם שיבטיחו את המשך קיומו. הגרמנים חייבים לפעול לתיקון היחס המעוות בין גודל האוכלוסייה הגרמנית לבין שטח המחיה העומד לרשותם כעת ואינו מספיק. את הזכות למרחב המחיה יממש הגזע הארי על ידי מלחמה. לאחר שיכבוש הגזע הארי את מרחב המחיה שלו, הוא ייצור בו "סדר חדש" ע"פ עקרונות האידיאולוגיה הנאצית: הארים יהיו האדונים, הסלאבים יהיו המשרתים והיהודים ייכחדו.
- עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע בציטוטים הבאים:**

"האיכרים הגרמנים יתגוררו ביישובים יפים... מעבר לתחום זה ישתרע "העולם האחר" שם יחיו הרוסים חיי שעבוד לגרמנים"

"והכיבושים במזרח... יש בהם לספק לגרמניה את הביטחון הזה".

"אני רואה שם אפשרויות מצוינות להתפתחות של רייך חזק, מעצמה עולמית אמתית..."

"הסדר החדש" הוא כינוי לסדר החברתי שנאצים יצרו בשטחים שכבשו. מבוסס במבנה חברתי-כלכלי המבוסס על האידיאולוגיה הנאצית בדגש על תורת הגזע ומרחב המחיה.

עקרונות "הסדר החדש":

- הגזע הארי יקבל מרחב מחיה על חשבון גזעים אחרים.
- גזעים אחרים יקבלו תפקידים לפי מידת קרבתם לגזע האדונים (הגזע הארי). גזעים נחותים כמו הגזע הסלאבי לדוגמה, נועדו לשרת את הארים.

- חיסול תופעות אנושיות שלא תואמות את האידיאולוגיה הנאצית, לדוגמא: יחסים הומוסקסואליים, בני אדם בעלי לקות גופנית או שכלית וחיי הצוענים.
- חיסול אידיאולוגיות המנוגדות לנאציזם: ליברליזם, דמוקרטיה וקומוניזם.
- חיסולם של היהודים הורסי התרבות.

סעיף ב'

צעדים שנקטו הנאצים בפולין כדי לקדם את "הסדר החדש" (יש להציג שלושה מבין אלה):

- **העברה בכפייה (טרואנספר):** הנאצים העבירו עמים שנחשבו "נחותים" כדי ליישב גרמנים במקומם. לדוגמא: לאחר שכבשו את פולין, גירשו הנאצים את האוכלוסייה הפולנית במערב פולין, לשטח הגנרלגוברנמן שבמרכז פולין. בשטח שהתפנה במערב פולין, יישבו הנאצים אוכלוסייה ארית.
- **ניצול כלכלי ואנושי של שטחי הכיבוש:** הנאצים ניצלו את העמים שנחשבו נחותים על פי עקרון תורת הגזע. בשטחים אלו הוקמו מחנות עבודה בכפייה. המוני עובדי כפיה מפולין הועברו מאזורי הכיבוש לגרמניה בכדי לסייע למאמץ המלחמתי. בנוסף, הנאצים העבירו מזון וחומרי גלם מהארצות הכבושות לגרמניה וגם בזזו יצירות אומנות נבזזו מהמוזיאונים.
- **תכנית "לבנס-בורן"¹:** נשים ונערות בעלות מראה ארי נחטפו מאזורי הכיבוש במטרה "לספק" ילדים אריים נוספים לעולם. הנשים שוכנו במוסדות מיוחדים בגרמניה, אליהם הגיעו קציני S.S על מנת לקיים עימן יחסי מין ולהביא ילדים נוספים לאומה הגרמנית. בנוסף, נחטפו ילדים בעלי מראה ארי משטחי הכיבוש והועברו למשפחות אריות בגרמניה. הם חונכו על בסיס האידיאולוגיה הנאצית ועברו תהליך "גרמניזציה" על מנת שישתלבו בדור העתיד של הרייך.
- **רצח סלקטיבי של קבוצות מקרב האוכלוסייה הכבושה:** חיסול שכבת האינטליגנציה, מנהיגים לאומיים ואנשי צבא בכירים כדי למנוע אפשרות למרד וצמיחה של הנהגה עתידית.

שאלה 2- ביסוס המשטר הנאצי בגרמניה

סעיף א'

דימוי היהודי לפי האנטישמיות הנאצית:

האנטישמיות בגלגולה הנאצי, מייחסת ליהודים תכונות הרסניות העוברות בתורשה ולכן לא ניתנות לשינוי: היהודי הצטייר בעיני הנאצים כדמות שטנית. טפיל שמנצל את החברה הגרמנית וחיידיק שאחראי על כל הרוע וההרס בעולם. היהודי נחשב כדת אדם ואויב האנושות, ולכן יש הצדקה להשמיד אותו. לעם היהודי יש רק תכונות שליליות והוא ההפך הגמור מהגזע הארי והעם הגרמני: בעוד העם הגרמני הוא יפה, חזק, חרוץ ומוכשר, העם היהודי מכוער, עצלן, רמאי ונצלן.

על פי האנטישמיות הנאצית, קיימת מזימה יהודית בינלאומית להשתלט על העולם. כל האידיאולוגיות שמטיפות לסולידריות ושוויון (ליברליזם, סוציאליזם, קומוניזם), משמשות את היהודים בכדי לקדם את מזימתם ולכן הן הומצאו על ידי יהודים. תאוותם של היהודים לכסף ולעוצמה, הביאה אותם להשתלט על מוקדי ההון בבורסות ובכלכלה העולמית.

¹ משמעות השם לבנס-בורן – כלי קיבול לחיים.

הנאצים פעלו כדי להטמיע דימוי זה בתודעה הציבורית בגרמניה באמצעות תעמולה: הנאצים "גייסו" לטובתם את התקשורת, האמנות והתרבות. הם פנו אל הצד החזותי (הוויזואלי), כיוון שהוא מובן לכל שכבות האוכלוסייה. באמצעות כרזות, סרטים וצילומים הם ניסו להחדיר לאוכלוסייה את נחיתותו של העם היהודי. הם הדגישו את תכונותיו השליליות והציגו את דמות היהודי כסיוט של כל גרמני. היהודים הוצגו כמי שאשמים בכל בעיות החברה והמדינה הגרמנית.

האנטישמיות בתחום התעמולה באה לידי ביטוי באמצעים הבאים:

- בעיתונות: פרסום מאמרים אנטישמיים. לדוגמא - בעיתון האנטישמי "דר שטרימר", שבכל גליון שלו נכתב בעמוד הראשי "היהודים הם אסוננו".
  - הפצת סרטים אנטישמיים.
  - פרסום ספרים וקריקטורות אנטישמיות.
  - תליית שלטים "יהודים אינם רצויים" בכניסה לערים, מוסדות ציבוריים, מסעדות וכדומה.
- היהודי הופיע בעיתונות, בנאומים, בספרות ובסרטים בשלל דימויים שליליים: מפלצת, ערפד, עכבר או כחרק מזיק. היהודי בקריקטורות האנטישמיות מופיע עם אף גדול וארוך, אוזניים גדולות ושפתיים בשרניות (עדות לתאוותו לכסף). הוא בדרך כלל שמן ולבוש באופן מפואר (הוכחה לעושרו) והבעת פניו מרושעת.

סעיף ב'

"ליל הסכינים הארוכות" הוא התקפה של אנשי האס.אס (S.S) בפקודתו של היטלר על האס.אס (S.A). במסגרת ההתקפה, חוסלה כל צמרת האס.אס.

לאחר תפיסת השלטון ע"י הנאצים התגלו חילוקי דעות בין היטלר למפקד האס.אס (ארנסט רהאם). אנשי האס.אס באו בדרישות להיטלר נוכח העזרה שהגישו לו בדרכו לשלטון.

- אנשי האס.אס שהגיעו מהמעמד הנמוך, דרשו לבצע **מהפכה חברתית** ולהוריד את כוחה של האצולה וראשי המשק. היטלר נזקק לתמיכתם של בעלי ההון והתעשיינים כדי לשקם את כלכלת גרמניה ולכן לא הייתה לו שום כוונה לבצע מהפכה חברתית.
- מפקד האס.אס, ארנסט רהאם, רצה להפוך את האס.אס לצבא העתיד של גרמניה במקום הצבא הישן. היטלר ראה באס.אס ארגון של בריונים ואספסוף. הוא העדיף את הצבא הישן שהיה לו המשמעת והמקצועיות הנחוצות למימוש תוכניותיו.
- מפקד האס.אס, רהאם, החשיב עצמו כ"מספר שתיים" במפלגה הנאצית, מה שגרם להיטלר לראות בו איום על מעמדו כשליט הבלעדי של הרייך. מסיבות אלה הנחה היטלר את מפקדי האס.אס. לרצוח את צמרת האס.אס ולהביא לפיזור הארגון. **שלוש מטרות** שקידם היטלר באמצעות פעולה זו:

- היטלר השיג את תמיכתו הבלתי מעורערת של הצבא והגנרלים.
- היטלר הפך את האס.אס. לארגון הצבאי הראשי של המפלגה הנאצית.

- עוצמתו כמנהיג הובהרה פעם נוספת. לכולם היה ברור מה אופן הטיפול של היטלר במי שמאיים על הנהגתו.

שאלה 3- היהודים בפולין מתחילת הכיבוש הנאצי עד יוני 1941

סעיף א'

שניים מהצעדים שנקטו הנאצים נגד היהודים בפולין לפני ריכוזם בגטאות:

1. **ריכוז ובידוד היהודים** - הפרדת האוכלוסייה היהודית מן האוכלוסייה הפולנית ככלי למימוש תורת הגזע.

צעדים למימוש מטרה זו: **סימון היהודים** בסרטים עם מגן דוד וטלאי צהוב לכל יהודי מגיל 10 ו**סימון בתי עסק** יהודיים. נאסר על יהודים להעתיק את מגוריהם ללא רשות, **הוגבלה תנועה** של יהודים ברחובות, **נאסרה נסיעה** של יהודים ברכבות ועוד.

2. **חיסול הכלכלה היהודית** - הפחד של הנאצים מהרצון היהודי להשתלט על העולם, הביא אותם

לפגוע בהשפעה היהודית על הכלכלה האירופאית. בנוסף, הנאצים ביצעו צעדים שנישלו את היהודים מרכושם ובכך העשירו את הכלכלה הגרמנית על חשבון היהודים.

צעדים למימוש מטרה זו - **החרמת בתי עסק**, מפעלים ודירות של יהודים אמידים. **הקפאת חשבונות בנק** והגבלה על משיכת כספים. **יהודים פוטרו** מעבודות בשירות הציבורי. תקנות אלו הביאו את רוב הציבור היהודי לידי חרפת רעב עוד לפני הכניסה לגטו.

ניתן להתייחס לצעדים נוספים כמו: ניצול כוח העבודה היהודי, פגיעה בחיי הדת, החינוך והתרבות, יצירת חוסר ודאות בחיי היהודים.

ריכוז היהודים בגטאות היה נקודת מפנה בחיי היהודים בפולין מהסיבות הבאות:

- השלטון הגרמני פקד על היהודים לעזוב את בתיהם תוך שהם מפקירים מאחוריהם כמעט את כל רכושם. רכושם נותר מאחור ונבזז והם הגיעו אל הגטו כפליטים חסרי כל.
- אחת ממטרות הקמת הגטאות הייתה אמצעי להכחדה "בלתי ישירה" של היהודים. כלומר לזרז את המתת היהודים בגטו עצמו על ידי תנאים לא אנושיים: עבודת פרך, צפיפות, תת-תזונה ומגיפות. היהודים התקשו להתמודד עם תנאי המחיה בגטו ורבים נפטרו כתוצאה מהם.
- ריכוז היהודים בגטו היווה אמצעי יעיל לניצולם ככוח עבודה לעבודות כפייה. היהודים עבדו במחנות עבודה שנועדו לשרת את המאמץ המלחמתי הגרמני. דוגמא נוספת אליה ניתן להתייחס: התפרקות התא המשפחתי.

סעיף ב'

סייעו תנועות הנוער לחבריהם להתמודד עם החיים בגטו מתאפיינת במשפט: **"היינו כאן אך לא חיינו כאן"**: במשפט הזה אפשר לסכם במידה רבה את פעילות תנועות הנוער בגטאות. האנשים הצעירים שפעלו בתנועות הנוער, חיו בתוך הגטאות, סבלו גם הם מקור ורעב, אך הם פעלו כדי ליצור מציאות אלטרנטיבית: במסגרת תנועת הנוער הם יכלו לחלום ולשאוף לחיים אחרים. הם שרו שירי ארץ ישראל, קיימו טקסים ודיונים פוליטיים, פרסמו עיתונים והכינו עצמם לתקופה שאחרי המלחמה - לעלייה לארץ ישראל.

דוגמאות לפעולות תנועות הנוער בשלושה תחומים :

- פעולות חינוכיות : הקן של התנועה הפך למקלט בו אפשר לשוחח בחופשיות ולהשתחרר מהפחדים והחרדות של הגטו. יצרו מסגרות חינוך מחתרניות וספריות חשאיות.
- תנועות הנוער פרסמו עיתוני מחתרת.
- קשר בין הגטאות : התנועות שמרו על קשר בין הקנים השונים בגטאות. חברי התנועה מילאו תפקיד חשוב כאנשי קשר בין הגטאות היהודיים המנותקים. הם העבירו ידיעות מגטו לגטו, תוך סיכון עצמי רב. בעיקר התמסרו לתפקיד הקשה הזה "הקשריות", בשל יכולתן להסתוות כלא יהודיות.

פרק שני

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מהשאלות 4-6 (50 נקודות)

שאלה 4 - מקור – הגטאות בזמן "הפתרון הסופי"

סעיף א'

הדילמה שבאה לידי ביטוי בקטע היא : כיצד לנהוג במחתרות.

- היו יודנראטים ששללו את פעילותם ואף הסגירו את מנהיגיהם מחשש לפגיעה קולקטיבית בגטו והקדמת חיסולו.
  - היו שאפשרו את פעולתם ואף שיתפו עימם פעולה, אם בהברחת אנשים מחוץ לגטו תוך מתן אספקה ותעודות ואם בתמיכה בארגון מרד פעיל.
- עמדתו של באראש לגבי הדילמה הייתה שלילת פעילות המחתרות מכל וכל. הנימוקים שהוא מביא על מנת לחזק את עמדו הם : (יש להציג שלוש מבין הבאים)
- פעילות מחתרתית מסכנת את הציבור שלא רוצה להילחם : "הילחמו לכם בכל מקום שתמצאו, אך לא בגטו... לבל נישא כולנו באחריותכם".
  - מה שמציל את חיי היהודים בגטו זאת העבודה היצרנית והמחתרות עומדות להרוס את כל זה : "אנו דואגים לכל עשרות אלפי יושבי הגטו, ואילו אתם – עלילות גבורה ברצונכם לחולל".
  - באראש מאשים את אנשי המחתרות בבגידה והסתה : "אני מכריז בזה שאנשים אלה הם בוגדים ופרובוקטורים".
  - בארש מתאר את נחיצות המשך העבודה היצרנית כמצילת חיים – בשונה מהניסיון לכרות את הקשר עם הנאצים. הוא אף מתאר באידיאליזציה את גטו ביאליסטוק בראשו הוא עוד : "כל אחד עובד חי. אין מתים אצלנו ברעב, כמו במקומות אחרים". "אספו ידיכם מבתני החרושת שהקמנו בזיעת אפינו, שבהם כל תקוותנו".
  - לדבריו, רק אם תושבי הגטו לא ישתפו פעולה עם הנאצים, הגטו יוכל לשרוד : "להחזיק מעמד ולא להתפתות לשום פרובוקציה. אם ננהג כן, אולי נצא בשלום, אולי ניושע".

סעיף ב'

הקריאה למרד נשמעה דווקא בשנים אלה 1942-1943 כיוון שבשנים אלה החלה ההשמדה השיטתית של יהודי אירופה.

חברי תנועות הנוער הם אלה שקראו למרד מהסיבות הבאות:

תנועות הנוער הן אלו שהבינו בשלב מוקדם את המתרחש ועודדו את היציאה למרד. הפריסה שלהן על פני מספר גטאות, תוך שמירה על קשר ומידע בין התאים ע"י קשרים (בעיקר קשריות), הביא לכך שחברי תנועות הנוער הצליחו לבנות תמונת מצב רחבה ולהבין את התכנית האמתית של הנאצים לגבי "העבודה במזרח".

לכל אלו יש לצרף את גילם הצעיר של חברי תנועות הנוער, לצד דבקותם ומסירותם האידיאולוגית, שאפשרו להם לנקוט צעדים נועזים ומהפכניים. חברי תנועות הנוער יכלו לאמץ פתרונות קיצוניים כמו מרד משום שלא רצו עליהם אחריות משפחתית או ציבורית בשונה מההנהגה המבוגרת (היודנראטים). כמו כן, תנועות הנוער היו מאורגנות במסגרת היררכית שהתאימה לפעילות מחתרת לוחמת.

שאלה 5 - "הפתרון הסופי"**סעיף א'**

הרצח ההמוני של יהודים התחיל עם פלישת גרמניה לברית המועצות מהסיבות הבאות – יש להציג שלוש מאלה -

1. היהודים נתפסו כיוצרי הבולשביזם (הקומוניזם הרוסי) ומנווטיו, ולכן חיסול הבולשביזם חייב את חיסול היהודים: המלחמה נגד ברה"מ לא הייתה מלחמה שגרתית בעלת יעדים צבאיים, כלכליים ופוליטיים, אלא היה מדובר במלחמה אידיאולוגית. זאת הייתה מלחמה שהנאצים פתחו בה, כדי לסלק מן העולם את האויב המרכזי בעיניהם - הבולשביזם היהודי. מנקודת מבטם של הנאצים, המשטר הסובייטי מנוהל ע"י יהודים ומהווה חלק מהממשל היהודי העולמי. מכאן שהמתקפה הנאצית נגד ברה"מ הייתה מתקפה אידיאולוגית ומאחר שעל פי האידיאולוגיה הנאצית, בולשביזם ויהדות נחשבים לפנים שונות של אותה רעה, הרי המלחמה נגד ברה"מ הייתה מכוונת בסופו של דבר נגד היהודים. מכאן, לא די היה בכיבוש "מרחב מחייה" אלא צריך היה גם למחוק מעל פני האדמה את הבולשביזם ואת יוצריו- היהודים.

2. הצורך לטפל במספר רב של יהודים: עם הכיבוש, נפלו בידי הנאצים למעלה מ-3 מיליון יהודים נוספים והנאצים סברו שבברה"מ, ישנם בסך הכל 5 מיליון יהודים. הפתרונות שנקטו הנאצים עד כה לפתרון "הבעיה היהודית" – בידוד, הגירה או ריכוז טריטוריאלי – לא ניתנים לביצוע כשמדובר ב-5 מיליון יהודים.

3. הריחוק הגיאוגרפי של "המזרח" מגרמניה ויחס הבוז לעמים הסלביים הנחותים גרמו לחיילים הגרמנים לתחושה שאין צורך להתחשב בדעת קהל או להיכנע למעצרים מוסריים כלשהם. מעבר לכך, הייתה ציפייה כי האוכלוסייה המקומית האנטישמית תשמח לשתף פעולה בחיסול שכניהם היהודים.

4. האמריקנים לא מחו על מה שקרה ליהודים עד עתה, לכן נעדרו בלמים של דעת קהל מצד מעצמה ניטראלית. כאשר הגרמנים ראו שיש ביכולתם לבצע רצח עם מבלי להכניס את ארה"ב למלחמה נגדם הם עשו זאת.

סעיף ב'

ועידת ואנזה כונסה מהסיבות הבאות:

1. ליצור **תיאום והאחדה** בין המשרדים והרשויות המרכזיות ברייך מבחינה ארגונית ומנהלית כדי שיושג **שיתוף פעולה מלא והירתמות כוללת לביצוע תוכנית ההשמדה בקנה מידה אירופי**. יש להדגיש כי ההחלטה על רצח היהודים במחנות השמדה תבעה גיוס משאבים הרבה מעבר למה שהיה בידי ה-S.S. וגיוס משאבים בסדר גודל כזה חייב הסכמה ותיאום מראש של כל הגורמים הממשלתיים.
2. המבצע הכולל והמקיף מהווה משימה מרכזית של הרייך **וכולם** ללא יוצא מן הכלל חייבים להפנים שזו משימתם ולהירתם להצלחתה.
3. הדגשה והבהרה שהפתרון הסופי מתייחס לכל אירופה ללא הגבלות גיאוגרפיות (שטחים כבושים, מדינות גרורות, מדינות ניטרליות, ובעלי ברית בעתיד). כלומר, שההרג של היהודים שהחל במזרח אירופה עתיד להתרחב ולהקיף את כלל יהודי אירופה.
4. התיאום נועד כדי **להתגבר על מספר קשיים**: אי נכונותם של מספר בעלי תפקידים להשלים עם התפקיד המרכזי של ה-S.S. בפתרון הסופי של שאלת היהודים; אי השלמה עם פעולות הרצח הפראיות שהתנהלו לעין כל; מגמת משרד החוץ להימנע מסיבוכים בעלי אופי בינלאומי.
5. יש לראות את סיבת כינוסה של הועידה גם על רקע **מאבקים פנימיים** בתוך המערכת השלטונית. לכן בוועידה הבהיר היינריך **כי ה-S.S. הוא הסמכות העליונה במקרה של חילוקי דעות**.

בעזרת החשיפה לפרוטוקול ועידת ואנזה אנו עדים לטוטליות של הפתרון הסופי:

1. חיסול כל היהודים - המגמה להגיע לכל יהודי באשר הוא (כולל 200 יהודי אלבניה) מבליטה את הטוטליות של השואה. ביטויי מגמת ההשמדה הטוטלית של יהודי אירופה כפי שעולים מפרוטוקול הועידה: הטבלה בפרוטוקול מונה 11 מיליון יהודים בכל מדינות אירופה שאמורות להיכלל במסגרת הפתרון הסופי. עצם הזכרת 200 יהודים מאלבניה בנשימה אחת עם 5 מיליון יהודים מברא"מ (הייתה בכך הגזמה משום שבברא"מ היו 3 מיליון), מבטאת את הכוונה להשמיד טוטלית ובאופן מוחלט את כל העם היהודי, כמו גם העובדה שנכללו גם יהודים ממדינות לא כבושות כמו רומניה ובולגריה לצד יהודים מארצות ניטרליות כמו שווייץ, שבדיה, ותורכיה (דבר המראה על תכניות הכיבוש העתידיות של גרמניה הנאצית). כמו כן נכללו יהודי צרפת בשטח הלא כבוש שבידי וישי (700,000 יהודים) כולל גם את כל היהודים באזורי השליטה הקולוניאלית של צרפת ומדינות אחרות בצפון אפריקה. לבסוף, בוועידת ואנזה השתמשו בהגדרה נרחבת של מיהו יהודי. כבסיס להגדרת מיהו יהודי לצורך הפתרון הסופי, שימשו חוקי הגזע. בשלב זה כבר נכללו בני התערובת מדרגות שונות בהגדרת יהודי לצורך זה.
- יש לשים לב כי חיסול היהודים יתבצע בכל מקום באירופה. כל שאר המקרים של רצח-עם התרחשו בטריטוריה מסוימת אחת. במקרה של השואה, הקורבנות מובלים בטרנספורטים מיוחדים למקום בו מתבצע הרצח. ההתרחשות היא כלל אירופית וגלובלית מבחינת היקפה.
2. כל המערכת הנאצית משתפת פעולה לחיסול היהודים - גיוס כל המערכות במדינה למשימה שראו בה כמשימה מרכזית, המבטאת את האידיאולוגיה של המשטר. מדובר היה בישיבה רשמית של בכירי

המנגנונים הממשלתיים כדי לתאם מבצע משותף של רצח עם (יש להדגיש שלא נועדה ועידה דומה באף אירוע של רצח עם של עמים אחרים).

3. הסיבה לרצח - היהודים כולם נידונו על ידם לחיסול רק בשל העובדה שהם נולדו יהודים או היו בנים ו/או נכדים ליהודים. ההאשמות בהם האשימו את היהודים היו כולם במישור האידיאולוגי ולא היה כל קשר בין ההאשמות ובין המציאות הקונקרטיה בה חיו היהודים. לא ניתנה ליהודים הזדמנות להוכיח שמגיע להם גורל אחר. הסוף המוחלט של היהודים מהווה את הפתרון לכל השאר והוא תנאי מרכזי במימוש "הסדר החדש" שרצו הנאצים לבנות ולהקים לאחר הניצחון.

שאלה 6 - יחס האוכלוסייה המקומית כלפי היהודים בארצות שכבשו הנאצים

סעיף א'

הגורמים שהשפיעו על היחס של האוכלוסייה המקומית כלפי היהודים בארצות שכבשו הנאצים: (יש להציג בהרחבה שלושה מבין הגורמים הבאים)

- מסורת אנטישמית.
- מסורת דמוקרטית.
- מידת הכיבוש הנאצי.
- קיומן של מחתרות אנטי-נאציות.
- תנאים גיאוגרפיים-פוליטיים.
- כמות היהודים ופיזורם.

סעיף ב'

המניעים של חסידי אומות עולם (זהה למניעים של מי שבחרו לסייע ליהודים) היו בעיקר הומניות (אהבת אדם), אנושיות וטוב לב. חלקם ראו בכך שליחות דתית, חלקם הכירו את היהודים לפני המלחמה וסייעו מתוך הכרות/חברות, וחלקם ראו בכך התנגדות לכיבוש הנאצי. הסכנות שהיו כרוכות בפעולותיהם: במעשי העזרה וההצלה, סיכנו את עצמם ואת משפחותיהם, שכן הנאצים, במיוחד במזרח אירופה, קבעו שכל מסייע ליהודי יומת. דפוסי העזרה וההצלה שנקטו חסידי אומות עולם: החבאת יהודים, הברחת מזון, לארגן ויזות יציאה מתחום הרייך, העסקה בכבוד ואימוץ ילדים. יש להציג את פועלו של חסיד אומות העולם שנלמד.